

La Bressola, unes escoles per a un país

JOAN PERE LE BIHAN, DIRECTOR GENERAL DE LA BRESSOLA DE PERPINYÀ

JOSEP MARIA BALDAQUÍ, UNIVERSITAT D'ALACANT:

Joan Pere Le Bihan i Rullan és el director general de la Bressola. Va nèixer a Marsella, fill de pare bretó i de mare mallorquina. La seva vida familiar el va portar a viatjar molt sovint de Marsella a Mallorca, on va passar llargues temporades. És bilingüe de naixement català (mallorquí) i francès. Llicenciat en Filologia Hispànica a la Universitat d'Ais de Provença, ha exercit un temps de professor d'aquesta llengua en un liceu secundari de Marsella. Quan es va assabentar de la creació de la primera escola catalana de la Catalunya del Nord, va decidir d'anar amb la família a Perpinyà a participar en les tasques de La Bressola, aleshores incipient. El 1979 es va fer càrrec de la segona escola de La Bressola en el municipi de Nyils (Rosselló), que tenia aleshores cinc alumnes matriculats i que va augmentar ràpidament d'alumnat. Amb motiu de la crisi que va portar a l'escissió de La Bressola (1981), va assumir a partir d'aquell any la responsabilitat de l'entitat amb diversos càrrecs (secretari general, president, director general) fins al dia d'avui. Va fundar l'escola catalana La Bressola de Prada (1990) i, com a president de l'associació Onofre d'Alentorn, va instal·lar els repetidors de TV3 al Conflent i al Riberal (1992). Durant la greu crisi que va patir La Bressola el 1991 va ser l'impulsor dels nous estatuts que van permetre la revifalla i la multiplicació posterior de les escoles. El 1995 va negociar amb el ministre francès d'Educació l'estatut vigent de La Bressola que permet que l'estat en pague els mestres si el centre té més de cinc anys. Va negociar amb el ministre de Cultura els articles 12 i 21 de la llei *Toubon* sobre l'obligatorietat de l'ús del francès que permeten que aquesta llei no s'apliqui al català i a les altres llengües minoritàries de l'Estat francès. Va negociar amb els ajuntaments corresponents la creació

de les escoles del Soler (Rosselló, 1996), de Sant Esteve del Monestir (1998), del Vernet (Perpinyà, 1999) i de Càldegues (Alta Cerdanya). Al llarg dels anys ha anat intensificant les relacions entre La Bressola i la Generalitat de Catalunya per facilitar l'obertura de nous centres docents en català al nord de l'Albera. Ha copresidit la Comissió de Llengües Regionals de la Regió Llenguadoc-Rosselló. És un dels responsables del centre de formació de mestres catalans, occitans, bretons, bascos i alsacians de l'Estat francès. Finalment, cal dir que ha rebut el Premi Jaume I d'actuació cívica.

JOAN PERE LE BIHAN:

1. Context històric i social

Cal començar parlant de l'ús social en el context de La Bressola. La Catalunya del Nord, com sabeu, va ser annexionada el 1659 per França i el 2 d'abril de 1700 Lluís XIV va publicar un edicte que prohibia l'ús legal de la llengua amb la frase següent: «El català repugna i és contrari a l'honor de la nació francesa». Molta gent diu que això se va escriure fa molt de temps, però també és cert que això no s'ha derogat mai. I no sols això, sinó que el 1992, no fa gaire, França va afegir a la constitució l'article 2: «La llengua de la República és el francès». Ara no hi ha la connotació insultant que donava Lluís XIV, però a la pràctica és una prohibició absoluta i total de la llengua catalana sense interrupció des de l'any 1700 fins ara. I el que tenim ara no està previst per la llei. Són *toleràncies*: tal ministre fa una circular perquè es pugui ensenyar el català, tal ministre signa un conveni amb La Bressola perquè pugui entrar en la llei d'ensenyament

privat, etc. Tot això no està emparat per cap llei. El que hem de tenir tots ben present és que si França avui fos candidata a l'adhesió a la Unió Europea, no s'hi podria adherir. Per què? Perquè així com se va demanar als països bàltics que modifiquessin llurs constitucions i lleis lingüístiques per a permetre la diversitat, així com s'exigeix a Turquia que reconegui la llengua kurda, tan perseguida, França també hauria de modificar l'article 2 i la legislació repressiva sobre el bretó, el basc, l'occità, l'alsacià, el flamenc, les llengües d'ultramar, de la Guaiana, etc. Veieu l'abast enorme de la repressió lingüística més que trisecular? I França, perquè no quedi tan vistós, autoritza l'ensenyament del català o classes bilingües en l'ensenyament públic, i fins i tot tolera que hi hagi un conveni amb La Bressola. Però això són toleràncies per amagar el greu problema: que França és una veritable dictadura lingüística, impresentable a l'Europa d'avui. Fins i tot la representant del Partit Popular al Parlament de Catalunya va criticar la dictadura lingüística de França; és a dir, fins i tot el PP és més obert que la República Francesa pel que fa a les llengües de l'Estat francès. I encara afegiré altres detalls històrics de la repressió més pròxims a l'ensenyament: prohibició als seminaristes d'estudiar a Barcelona, imposició de capellans vinguts de França perquè els sermons se fessin en francès a les esglésies, implantació d'escoles reials franceses, prohibició de mantenir una escola catalana oberta en un radi inferior a trenta quilòmetres de l'escola francesa, etc. Totes aquestes mesures, iniciades per Lluís XIV, no van conèixer cap interrupció en els diferents règims que se van succeir a França.

Així, tota aquesta repressió va continuar fins que l'any 1951 el senyor Deixonne, un català —per cert, comunista— va presentar —i es va votar favorablement— una llei que permetia l'ensenyament optatiu del català i de les altres llengües de l'Estat una hora per setmana. Per primera vegada tornava a aparèixer en la llei la possibilitat d'ensenyar el català, però de manera tan homeopàtica que no va ser aplicada per un decret fins al 1972! L'any 1951, quan la llei es va votar, Perpinyà parlava francès (després de la guerra), però tots els pobles del voltant parlaven català, i encara que fos en dosis homeopàtiques, si aquella llei s'hagués aplicat mínimament a Prada, a Ceret, etc., amb una presència encara que fos simbòlica del català, probablement la davallada del català al voltant de Perpinyà no hagués tingut lloc de manera tan ràpida i dràstica. A tall anecdòtic, us diré que jo vaig conèixer dos soldats alemanys que, en acabar la Segona Guerra Mundial, en comptes de tornar a Alemanya se van quedar a Bompàs, a set o vuit quilòmetres de Perpinyà i se varen integrar al poble en català. També conec unes senyores, espanyoles, una que és de León i una altra andalusa, que parlen entre elles en català, que es van integrar en català al Rosselló, i parlen català rossellonès amb accent castellà. Això és

important per veure l'impacte de l'Estat sobre els individus, ja que suposa un reflex polític i sociològic important, encara que sigui, de fet, inconscient. Si, per exemple, demanéssim a aquelles senyores si farien el mateix a Figueres, dirien que sí, però *no* a Perpinyà. Per tant, fins no fa gaire, cinquanta anys, els estrangers arribats al voltant de Perpinyà s'integraven en català. A Perpinyà mateix, ja no.

2. Naixement de La Bressola

La llei referida de 1951 no va tenir l'impacte desitjat pel diputat Deixonne perquè no es va aplicar fins al 1972. Aleshores, el 1975, després de la presentació de les escoles i ikastoles d'Euskadi Nord a la Universitat Catalana d'Estiu, Miquel Mayol va pensar que, igual que a Baiona se feien escoles basques, a Perpinyà també se podrien fer escoles catalanes. Així va ser com l'any 1976, a iniciativa d'un grup de progenitors i militants, es fa La Bressola i se constitueix una associació que té per finalitat l'educació i la cultura catalana dels infants que és independent de qualsevol organisme polític o religiós. Allò que deia la llei Deixonne s'aplicava en dosis homeopàtiques mentre que a la "Catalunya Sud" començava a renèixer el català de manera institucional. El que es va pensar aleshores és que només una immersió eficaç podia fer possible la recuperació de la llengua que havia patit aquella davallada, sobretot després de la Segona Guerra Mundial.

Penseu que entre les dues guerres, els mestres d'escola francesos passaven per les cases, després de l'escola a dir a les famílies: «No parlem català amb els vostres fills perquè, si els parlem en català, els perjudicarem en els estudis i no podran anar mai a la universitat». Cal tenir en compte que hi ha una diferència fonamental entre la Catalunya del Nord i la Catalunya Sud: quan se va fer la divisió, el 1659, Perpinyà era la segona ciutat de Catalunya en pes econòmic i li feia la competència directa a Barcelona. Però si el 1659 se va establir la frontera més o menys per on la coneixem, fins a l'any 1789 es va mantenir l'antiga frontera de Salses, és a dir, que els productors rossellonesos havien de pagar drets per a exportar cap a França i per a exportar cap a la Catalunya Sud. No es necessita ser un gran economista per a entendre les conseqüències nefastes que aquesta mesura va tenir sobre l'economia rossellonesa: va quedar la mina i la terra. Tot el que hagués pogut ser la base de la revolució industrial, que va tenir lloc al sud, no es va poder fer al nord; se'n va anar cap al sud o cap al nord. Si aneu a la ciutat occitana de Castres i mireu la guia telefònica, hi trobareu cognoms com Puig, Pujol, Verdaguer: són els descendents d'aquella gent que tenia manufactures al Rosselló i que, per no pagar drets cap a França, va haver de passar la frontera i produir

Ponència de Joan Pere Le Bihan, que es troba en primer terme. Al fons, el presentador del ponent i moderador del debat, Josep Maria Baldaquí

a la zona de l'Estat francès, ja que per a França era «la province étrangère de Roussillon». Això té una conseqüència molt important perquè va destruir l'economia de la Catalunya del Nord: és il·lustratiu el fet que l'atur a Catalunya del Nord és una cosa absolutament crònica. El segle xx, la Catalunya del Nord es va anar buidant de la seva sang i va anar enviant tot el jovent cap a França o cap a les colònies franceses. Ja no hi havia indústria, no hi havia feina i la gent estudiava. Les estadístiques mostren que el nivell d'entrada a la universitat era el segon de tot l'Estat francès. Per què? Per ser funcionaris: professors, mestres d'escola, policies, duaners, etc. Jo recordo quan era petit que el tòpic era que el gendarme parlava francès amb accent català. I també molt del professorat que va anar a les colònies a imposar el francès com la llengua de la civilització.

No obstant això, les colònies van desaparèixer, com en el cas d'Algèria el 1962; el 1968 hi ha un canvi de consciència total i molta gent descobreix que és basca, catalana, occitana, etc. i arribem a la creació de La Bressola l'any 1976. En aquell moment tothom s'hi posa en contra. Poseu-vos en la imatge d'aquell temps: el català era la llengua dels pagesos; de desenvolupament econòmic no n'hi havia; la llengua de la promoció social —policia, duaners, professorat, etc.— era, evidentment, el francès; havíem vist funcionaris anar per totes les cases explicant que, si parlaven català, estarien condemnats a fer de pagès tota la vida —amb tota la connotació que això implica, etc. Aleshores, és clar: «Ai, ara als nens els ensenyareu en català? Seran minusvàlids». Finalment, es va crear La Bressola al garatge de la clínica veterinària La Creu Blava, sortint de Perpinyà, en direcció a Elna —encara hi és, aquesta clínica—, perquè l'amo de la clínica era un dels set primers progenitors d'alumnes que van

començar el 16 de setembre de 1976. Tothom hi estava en contra: fins i tot els catalanistes perquè, és clar, una escola que ho fes tot en català els semblava massa. Ho dic per il·lustrar fins a quin punt havia arribat l'alienació. Un cas concret: Josep Deloncle, que va muntar el Museu Etnològic del Castellet, que va pagar la quota a La Bressola mentre va viure, no hi havia manera que parlés en català a la filla. «No puc», deia, i ell era militant, conscient. Imagineu un que no té aquest nivell de consciència. Imagineu, doncs, què ha calgut, com a condicionament psicològic perquè tot un poble es trobi en la incapacitat psicològica d'expressar-se en català encara que el sàpiga!

Així, doncs, es crea La Bressola amb l'hostilitat de tot el món polític i del 80 % del reduït món *catalanista* de la Catalunya del Nord. L'exemple mateix de La Bressola va fer caure tota la propaganda contrària que deia que aquells pobres nens no podrien avançar. La pràctica mostrava que aquells nens progressaven perfectament perquè, a més de saber francès, també sabien català. Així la gent veia que tota aquella propaganda no era veritat. Les escoles públiques franceses són pagades totalment per l'Estat francès, les escoles privades franceses tenen els mestres pagats per l'Estat francès i les escoles catalanes no tenien res de ningú. Com podíem competir en aquestes condicions? Doncs així ens vam mantenir fins que el 1982 vaig tenir ocasió de parlar amb un ministre socialista de mentalitat oberta que se diu Jaques Lang, que va fer que ens rebessin en el Ministeri de Cultura i ens va donar una subvenció important per a La Bressola de 155.000 francs. Diguem que això ens va donar una empenta per començar a créixer. El 1983 vam tenir una negociació amb el Ministeri d'Educació, amb el qual vam establir uns acords que suposaven uns ajuts de l'Estat fran-

cès per a les escoles amb uns objectius que vaig lluitar molt perquè fossin per escrit: s'havia d'aconseguir al final de la primària el bilingüisme de l'alumnat. Recordo que vaig haver de lluitar contra els col·legues bascos, que no ho tenien tan clar, perquè jo parlava del bilingüisme de l'alumnat i no de l'escola, cosa que hauria suposat un 50 % en les llengües que s'havien d'utilitzar en l'ensenyament. Amb un ensenyament paritari en una llengua i l'altra no es pot arribar a l'objectiu final del bilingüisme; has de fer més ensenyament en català que en francès per reequilibrar la situació, és a dir, que l'alumnat parli en català igual que en francès. Amb una escola bilingüe era impossible d'arribar-hi. Així vaig aconseguir que el Ministeri, acceptant el terme *bilingüe*, ens deixés les mans lliures per a organitzar l'ensenyament com volguéssim. Això va passar el 1986. Al final hi va haver eleccions, va arribar Chirac com a primer ministre i la nova ministra ens va exigir, per a firmar el conveni, que ensenyéssim el 50 % en francès. Nosaltres no pensàvem de cap manera cedir en un punt que no se justificava i havíem demostrat que el nostre alumnat sabia tant de francès o més que els de les escoles franceses. Per tant, no hi havia cap raó pedagògica per canviar el nostre sistema d'ensenyament.

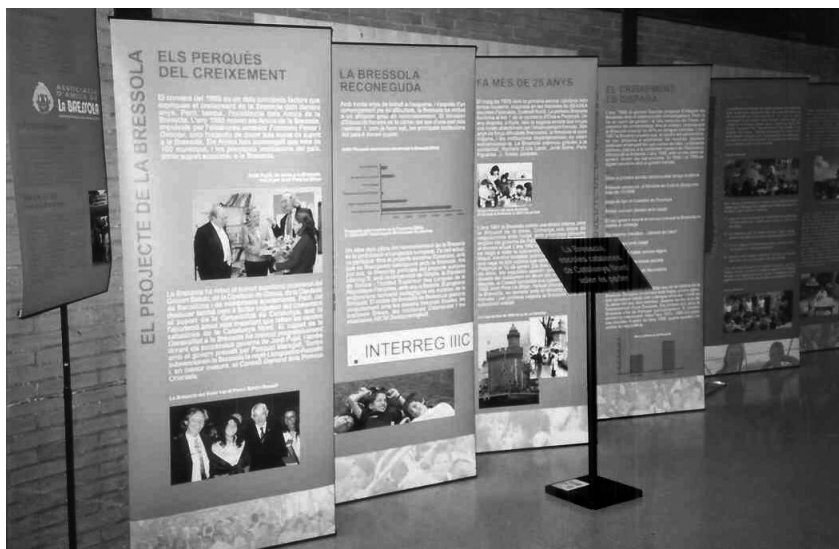
3. El català fora de La Bressola

Això ens porta al tema que considero central en aquesta Jornada: l'alumnat de La Bressola no sols parla en català a l'aula, sinó també al pati. Però el repte és que el català passi a l'exterior de l'escola. Per això necessitem a la Catalunya del Nord una presència pública del català. Així, ens vam comprometre amb l'arribada de TV3. Els repetidors previstos de l'Empordà podien col·locar-se en punts estratègics per arribar a Perpinyà i en aquest aspecte vam fer de mitjancers amb el Ministeri francès de Telecomunicacions. Això permetia que la mainada, en sortir de l'escola, pogués veure dibuixos en català a casa. Una altra cosa que es va fer va ser que les autopistes que venien del sud possessin *Perpinyà* i no *Perpignan*. No influïa directament en l'escola, però sí en els progenitors que conduïen. Tampoc no influïa directament: la llengua dels talonaris de xecs, que a França tenen un ús social important. Vam aconseguir que el primer banc de França i de la Catalunya del Nord imprimís talonaris en català. Una altra acció externa a l'escola és la col·laboració amb la Federació Sardanista del Rosselló; penseu que la sardana a la Catalunya del Nord té una implantació proporcionalment més important que al Principat. Això ens permet lligar una tradició folklòrica amb la recuperació de la llengua catalana. Intentem que hi hagi monitors de sardanes que vinguin a les escoles a fer-ho en català i això permet reintroduir el català dins el món de la sardana, que

havia desaparegut. Amb el rugbi, tant el rugbi a quinze com el rugbi a tretze, també hi hem tingut relació. Del rugbi a quinze la Bressola fa el calendari amb les fotos dels jugadors de l'USAP, el club més emblemàtic. Penseu que quan va ser finalista del campionat de França, van pujar 30.000 catalans a l'estadi de París, que és on es va jugar. Nosaltres repartíem la lletra de «L'estaca», l'himne oficial de l'USAP, a tots els que agafaven el tren per anar-hi. Arribaven a París 30.000 catalans cantant «L'estaca». No tots sabien parlar català, però tots cantaven «L'estaca». Llavors l'alumnat de La Bressola es va fer la foto amb els jugadors de l'USAP, la qual cosa va lligar l'esport més emblemàtic amb l'escola catalana. Pel que fa al rugbi a tretze, que estava moribund, ha sortit un equip professional, els Dragons Catalans, que juga en la *Super League* anglesa. Ara funciona molt bé, són cinquens de la classificació, té un impacte econòmic important a Perpinyà quan hi arriben els 2.000 seguidors de l'equip anglès, van a comprar a les botigues i tothom està cofoi. I al començament de cada partit, ens aixequem, cantem l'himne nacional i tothom crida «català, català, català!». Ah que això aquí no passa? Doncs això cada quinze dies, a Perpinyà. És a dir, que hi ha una recuperació de la identitat catalana, que ara està fent una pujada, brutal per moltes raons, i l'esport n'és una. La Bressola també està creixent molt, i més que podria créixer si tinguéssim els mestres que ens falten, ja que necessitem mestres formats: no agafem el primer que passa; requerim professionalitat i motivació. La Bressola té també un suport del món polític. Tenim quatre diputats i dos senadors a la Catalunya del Nord i hi ha un suport unànim. Tots són de dretes, excepte un que és socialista, però els sis parlamentaris que tenim donen suport a La Bressola i, cada vegada que els demano d'intervenir amb algun ministre, no hi ha discussió, me fan la carta i, fins i tot, algun, més motivat que un altre, m'acompanya al ministeri i m'ajuda a aconseguir tot allò que necessitem. I aquest diputat és equivalent al PPI

4. Projectes de futur

La Bressola té set escoles primàries i només un centre de secundària, ubicat en un punt geogràfic central per permetre l'accés fàcil des dels centres de primària. El curs passat, però, no hem pogut acceptar totes les sol·licituds que teníem perquè havíem d'implantar una nova línia i no teníem els recursos per a fer-ho. Necessitem urgentment poder crear una segona línia de secundària. A secundària tenim més dificultats que a primària. El món que envolta la secundària a la Catalunya del Nord està tot en francès i la immersió no resulta igual. Si la fem com a primària pot causar rebuig perquè l'alumnat ho considera massa pesat.

Aspecte dels panells de l'Exposició sobre La Bressola que va estar muntada a l'Institut d'Ensenyament Secundari les Dunes, de Guardamar del Segura, durant el mes de juny de 2007

Intentarem intensificar les relacions amb el sud, fer intercanvis amb escoles catalanes, que la frontera, en lloc de ser un inconvenient, sigui un avantatge. Hi ha una associació de cinquanta empresaris a la Catalunya del Nord amb la qual volem negociar que l'alumnat de secundària faci pràctiques a les empreses que tenen el català com a objectiu preferent. Per tant, hi ha una voluntat de recuperar el català en la vida econòmica del país. Intentem, doncs, que l'escola siga complementària de l'esport, de la sardana i del món econòmic.

5. Debat

Josep Maria Baldaquí: Moltes gràcies. Aquí a Alacant, els programes d'immersió tenen una importància vital, igual que a la Catalunya del Nord. D'alguna manera ens trobem allunyats en el mapa dels Països Catalans, però, malgrat aquesta llunyania, compartim moltes de les situacions i alguns dels problemes sociolingüístics, educatius i, lògicament, l'intercanvi d'experiències que ens enriqueix mútuament. Si ara algú vol intervenir...

Brauli Montoya: Ser present a l'hora del pati amb l'alumnat és una tasca que fatiga qualsevol, ja que jugar cansa molt els adults, però eixa presència constant, a més de tu mateix, la practiquen tots els altres mestres?

Joan Pere Le Bihan: L'alumnat parla molt més entre ells que no amb els mestres. Per això, els mestres han de jugar-hi. Cal tenir en compte que tenim un màxim de deu alumnes per aula. Ara no ho faig jo, però abans, sí, i els

mestres que hi ha ara continuen fent-ho. Tot això està basat en el convenciment que la llengua és un fet social i el lloc de socialització és el parvulari. Aprendre una llengua perquè sí no té sentit, i per a un nen de dos, tres o quatre anys, tot ha de ser molt pràctic. Tenim alumnes que vénen de Puigcerdà, que parlen català o castellà, ja que la immersió a Càldegues és un èxit.

Josep Maria Baldaquí: I quan tenen vuit o nou anys?

Joan Pere Le Bihan: Hi ha un aspecte molt important que és el de la *verticalitat*: totes les bressoles estan organitzades verticalment. A Prada tenim, per exemple, tres classes de parvulari. A cada classe en tenim de tres, quatre i cinc anys. Els de cinc anys cuiden els de quatre, i els de quatre, els de tres; això és, el més gran queda responsable de la llengua del més petit. Tenim també dues classes paral·leles de primer, segon, tercer, quart i cinquè, on apliquem el criteri de la responsabilitat dels grans sobre els petits. I això té un avantatge enorme: que te responsabilitzes no només de la llengua sinó de tots els aspectes de la vida de l'escola i de l'aprenentatge de l'esperit cívic que La Bressola transmet a l'alumnat, i que està basat essencialment en la verticalitat. Imagineu en què consisteix la verticalitat: entres als dos o tres anys, un nen més gran te cuida, després tu ets més gran i en cuides un de més petit, i això no s'atura fins que arribes als deu o onze anys.